

ПЕРЕДУМОВИ ТА СПЕЦИФІКА ОЦІНКИ ЕСТЕТИЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ОБРАЗНОЇ ВИРАЗНОСТІ АРХІТЕКТУРНИХ ПАМ'ЯТОК В ІСТОРИЧНОМУ ЛАНДШАФТІ

© Ремешило-Рибчинська О.І., 2005

Зазначено необхідність введення до етапу оцінки лінійних та вузлових домінант простору показник виразності естетичного потенціалу архітектурних пам'яток. Розглядаються передумови та специфіка ведення такого дослідження.

Ключові слова: архітектурний ансамбль, історичний ландшафт, оцінка естетичного потенціалу.

Постановка проблеми. Виявлення естетичного потенціалу образної виразності архітектурних пам'яток.

Мета статті. Метою дослідження є введення до системи комплексної оцінки території показника оцінки естетичного потенціалу образної виразності об'єктів спадщини.

Основна частина. Під час цивілізаційних процесів на європейському просторі маловідомими та видатними художниками і будівничими було створено велику кількість витворів мистецтва та архітектури. Кращі з них, створені перш за все в епоху ренесансу та бароко, є еталонами художньої досконалості, естетичної довершеності, професійної майстерності. Термін “ціна”, якому більш-менш рівнозначним є термін “вартість”, в мистецтві віддавна позначав тільки оплату роботи митця. Важко усвідомити, що авторам шедеврів мистецтва платили тільки за їх роботу. Проте було щось вище, до чого прагнули Леонардо да Вінчі, Рафаель, Мікеланджело, Берніні, Мансар чи Ленотр. Їм було притаманне бажання творення вічного для утвердження і задоволення власних естетичних і духовних потреб.

Мікеланджело стверджував, що душа того, хто відчуває мистецтво і прагне створити щось досконале, має бути праведною і чистою. А оскільки БОГ – сама досконалість, то кожен, хто бажає створити досконалий образ, прагне до божественного. Створений ним образ Бога у сцені “Створення Адама” на фресці плафона Сикстинської капели у Ватикані увічнив досконалість, праведність і чистоту його генія. Мікеланджело-архітектор, який створив купол Ватиканського собору Св. Петра, отримав платню лише за ціною затрачених на це трудовнів. Завдяки запроєктованому ним куполу, Собор Петра в Римі став прообразом багатьох інших цінних архітектурних та інженерних шедеврів з точки зору вартості естетичного потенціалу споруди під час оцінювання лінійних та вузлових домінант простору. Тобто було сформовано певні еталони краси форм і досконалості конструкцій, які своєю естетикою доповнюють матеріальну вартість споруд.

“Торію вартості”, чи “аксіологію” в кінці XIX – поч. XX століть досліджували філософи Відня, Праги та Граца [1]. Згодом М. Бердяєв, називаючи філософію Ніцше “філософією цінностей”, трактував людину перш за все як творця цінностей не економічних і не соціальних, а – духовних. Він зазначає, що “велич народу, його внесок в історію людства визначають не могутністю держави, не розвитком економіки, а духовною культурою” [2].

З огляду на це твори мистецтва, перш за все спадщина в кращих своїх зразках – є особливо цінною щодо матеріальної та духовної вартості. Архітектурні пам'ятки XVII–XVIII ст. і сьогодні дають “уроки” функціональної доцільності, конструктивної міцності та мистецької довершеності. Теоретики архітектури мають оцінювати пам'ятки чи історично сформовані простори як і регенеровані території та реставровані споруди за системою вузлових та лінійних домінант у

просторі міст, населених пунктів чи відкритих історичних ландшафтів, не тільки з точки зору їх всебічного функціонального та композиційного вирішення, а також із врахуванням показника естетичного потенціалу образної виразності об'єктів. Спробуємо це положення обґрунтувати.

Перший аспект. Комплексна оцінка території передбачає “оцінку окремих природних та антропогенних елементів планувальної основи, а потім синтезування окремих оцінок” [3]. Чотири етапи такого дослідження можна трактувати як систему всебічного науково-практичного пошукового процесу з багатьма векторами. Вважаємо, що оцінка естетичного потенціалу образної виразності об'єктів спадщини має бути складовою третього етапу документа “Комплексна оцінка території”, що передбачає “оцінку лінійних і вузлових домінант простору, які становлять опорний каркас території” [4].

Об'єкти історико-культурної спадщини [5] є унікальним компонентом архітектурного середовища більшості міст і сіл України. Образи архітектурно-мистецької спадщини, мальовничо вписані в неповторний ландшафт природних зон – змішаних лісів, лісостепу, степу, українських Карпат та Кримських гір – зафіксували славні історичні події та імена, пов'язані з історико-культурним розвитком території держави у 603,7 тис. квадратних кілометрів [6], формуючи історичний ландшафт території.

Розуміючи образну виразність, візуальну поетичну “мову” архітектурної спадщини, фахівець доповнює зібраний бібліографічний та іконографічний матеріал про пам'ятку необхідними характеристиками, що мають просторово-композиційний, тектоніко-функціональний, відображально-історичний та виражально-поетичний характер [7].

Отримана сумарна теоретико-іконографічна інформація, інтерпретована фахівцем-архітектурознавцем, перетворюється в естетико-мистецтвознавчу характеристику, яка всебічно трактує конкретну архітектурну пам'ятку (за Вітрувієм), зокрема її соціальну корисність, тектонічну міцність і стильову красу.

Матеріали такого міждисциплінарного всебічного дослідження об'єктів спадщини можна класифікувати за спеціальною шкалою з виведенням показника “естетичної вартості” споруди [8].

Введення математичних методів – це закономірний науковий процес, але він є тільки допоміжним компонентом системних заходів з аналізу історико-культурної спадщини. Проте неприпустимо ігнорувати під час комплексної оцінки території [9] такий її компонент, як естетичний потенціал образної виразності.

Другий аспект. В умовах загострення глобальних проблем науково-світоглядного зіставлення цілей і результатів різних видів діяльності людства все більшого значення набуває аксіологічна (ціннісно-регулятивна) функція науки. Це допомагає людині визначати моральні і гуманістичні принципи та ідеали цінностей життя.

З одного боку, основу системи цінностей становить філософське ставлення людини до життя, гармонійне сприйняття своєї біологічної природи, соціального життя і фізичної реальності. Таке ставлення до життя буде притаманне людині “самоактуалізованої” [10]. Людина, яка задовольнила свої основні потреби – фізичні, соціальні, психологічні і відчуває певний комфорт, – вимагатиме задоволення потреб більш високого рівня. Така ціннісна система набуде форми експресивного феномена, більш динамічного ніж повсякденний – функціональний. Це дасть змогу тісніше наблизитися до людської, загальновидової природи, а також до своєї унікальної, індивідуальної природи. Тому поява самоактуалізованих людей з експресивним характером ціннісної системи стане першою передумовою для оцінки естетичного потенціалу образної виразності об'єктів спадщини.

З іншого боку, людство гуманізує природний простір. Соціальний простір і час, вписаний у біосферу і космос, має особливий людський зміст. Погоджуємося, що “енергія людської культури”, чи культурна біохімічна енергія, за теорією В.Н. Вернадського, створює ноосферу нашої планети, яка є різновидом біогеохімічної енергії [11]. Багатовікові процеси творення існуючої сьогодні ноосфери поступово змінюють природні ландшафти, корегуючи етапи виникнення нових біохімічних енергій. Збалансоване використання природних ресурсів Землі має передбачати збереження й

адекватне використання сформованих людиною впродовж віків історичних ландшафтів, адже саме вони доносять до нас матеріальні і духовні цінності. Тому аналіз реального стану ноосфери планети та оцінка втрат є другою передумовою позитивного ставлення до оцінки естетичного потенціалу образної виразності історико-архітектурного середовища.

Образну виразність об'єктів спадщини формує поєднання форм і фігур, впорядкованих як певний “образ”, яке можна використати для використання опису зафіксованих у пам'яті зображень окремих об'єктів у ландшафті [12]. Людині властиво відображати навколишнє середовище в пам'яті. Ще в античні часи Платон, розглядаючи “ієрархію” буття, серед різноманітних “рівнів” відображення буття у свідомості вбачав відображення чуттєвих речей та їх образів в уяві [13]. Окремі складові всього побаченого відтворюються мисленням і “переглядом” у нашій свідомості образів реальних об'єктів та їх оточення. Варто погодитись з твердженням, що “дійсність, надана нам у нашому сприйнятті завжди у вигляді образу, лише потім може набувати певних спеціалізацій і претворюватись чи то на науковий, чи то на художній” [14].

Отже, естетичний потенціал образної виразності архітектурних пам'яток в історичному ландшафті має оцінюватися за умов:

1. Наявності конкретних прикладів – еталонів естетичного потенціалу образності архітектурного середовища.

У випадку аналізу замкових та палацово-паркових монументальних комплексів, резиденцій можна звернутися до прикладу всесвітньо відомого архітектурного шедевра – Версальського палацово-паркового комплексу чи замку Фарнезе в Капраролі біля Вітербо;

2. Введення певної середньостатистичної величини – для оцінки та об'єктивного аналізу суб'єктивних характеристик об'єкта за такими параметрами: історична вартість, матеріальна вартість, духовна й естетична вартість.

3. Визначення показника “зношеності” і “автентичності”. Фізично не знищені, з допустимим показником регенованості складові архітектурного середовища мають вищу матеріальну вартість, піднімаючи показник естетичного потенціалу образної виразності.

4. Аналізу ландшафтної організації території. Збережений навколишній природний чи історичний ландшафт посилює естетичний потенціал образної виразності архітектурного середовища завдяки можливим естетичним переживанням [15].

5. Поєднання гедонічного та аксіологічного аспектів естетичного сприйняття архітектурного середовища. Адже гедонічний аспект естетичного сприйняття середовища трактується як результат архітектурної творчості (що в більшості випадків є метою такого процесу), а аксіологічний аспект сприйняття є частиною і обов'язковою умовою самого процесу формування архітектурного середовища (своєрідним регулятором архітектурної творчості) [16].

6. Отримання позитивних результатів внаслідок забезпечення та задоволення сучасних соціально-економічних, духовних і політично-ідеологічних потреб.

Висновок. Отже, оцінка естетичного потенціалу образної виразності архітектурних пам'яток в історичному ландшафті має бути складовою комплексної оцінки території під час аналізу лінійних та вузлових домінант простору, об'єктивно враховуючи матеріальну вартість пам'яток і суб'єктивно – їх духовну вартість (за умови ведення досліджень на рівні самоактуалізованої особистості спеціаліста-дослідника).

Результати досліджень сприятимуть вихованню духовно і культурно сформованого молодого покоління, готового сповідувати “філософію цінностей”, яка трактує людину перш за все як творця цінностей не економічних і не соціальних, а духовних. Тоді насправді велич народу, його внесок в історію людства визначатиметься не тільки могутністю держави та розвитком економіки, але й духовною культурою [17].

1. *Tatarkiewicz W. O Filozofii i Sztuce, PWN. – Warszawa, 1986. – S. 69.* 2. *Бердяев Н.А. Царство духа и царство кесаря. – М.: Республика, 1995. – С. 318–319.* 3. *Містобудування: Довідник проектувальника. – К.: Укрархбудінформ, 2001. – С. 11.* 4. *Там само, с. 12.* 5. *Там само, с. 38. (серед інших: архітектурні ансамблі та їх комплекси; кладовища і пов'язані з ними об'єкти монумент-*

тального образотворчого, декоративно-прикладного, садово-паркового, меморіального мистецтва; виразний природний ландшафт та пам'ятки природи; видові напрями та осі, звідки сприймаються пам'ятки та їх комплекси, панорами та силуети). 6. Заставний Ф.Д. Географія України. – Львів: Світ, 1994. – С. 11. 7. Ремешило-Рибчинська О.І. Складові і принципи формування образу історико-архітектурних ландшафтів // Вісн. Нац. ун-ту “Львівська політехніка”. – 2001. – № 429. – С. 52–56; Ремешило-Рибчинська О. Відновлення образу історико-архітектурного ландшафту с. Підгірці Львівської області // Історичні пам'ятки Галичини. – Львів, 2001. – С. 236–249. 8. Мардер А.П. Эстетика архитектуры. – М.: Стройиздат, 1988. – С. 106. 9. Містобудування: Довідник проектувальника. – К.: Укрархбудінформ, 2001. – 11 с. 10. Абрагам Гарольд Маслоу, Мотивация и личность. – СПб., 2001. – С. 254–257. 11. Вернадский В.Н. Научная мысль как планетарное явление. – М., 1991. – 271 с.; Вернадский В.Н. О размножении организмов и его значении в механизме биосферы. – Л.: Биосфера, 1926. – С. 30–48. 12. Ремешило-Рибчинська О.І. Образність історико-архітектурного предметного середовища підгорецько-плісеських територій Львівської області // Мистецтвознавство '02. – Львів, 2003. – С. 69–80; Remeszyló-Rybczynska O., Palac w Podhorcach i jego miejsce w krajobrazie Gor Woroniakow na Ukrainie // Krajobrazy. – Warszawa, 2000. – № 27 (39). – S. 109–115; Remeszyló-Rybczynska O. Chronologie des Schlosses Pidhirci // Pidhirci. Bauaufnahme des Schlosses. – Wien-Lemberg, 1999. – P. 21–27. 13. Платон Избранные диалоги. – М.: Изд-во худ. л-ры. – 1965. – С. 17. 14. Juan Eduardo Cirlot Słownik Symwoli, Wydawnictwo “Znak”. – Krakow, 2000. – S. 276. 15. Татаркевич В. Історія шести понять – К.: Юніверс, 2001. – С. 35. 16. Мардер А.П. Эстетика архитектуры. – М.: Стройиздат, 1988. – С. 98–110. 17. Бердяев Н.А. Царство духа и царство кесаря. – М.: Республика, 1995. – С. 318–319.

УДК 711

О.І. Ремешило-Рибчинська

Національний університет “Львівська політехніка”,
кафедра дизайну та основ архітектури

ОСОБЛИВОСТІ АРХІТЕКТУРНО-ПРОСТОРОВОЇ КОМПОЗИЦІЇ ЗАМКОВОГО КОМПЛЕКСУ В с. ПІДГІРЦІ

© Ремешило-Рибчинська О.І., 2005

Розглянуто особливості та складові архітектурно-просторової композиції замкового комплексу в с. Підгірці. Проводяться аналогії з окремими зразками видатних палацово-паркових та замкових комплексів Східної та Центральної Європи. Аргументується необхідність створення державного історико-архітектурного заповідника.

Ключові слова: архітектурно-просторова композиція, об'ємно-просторова побудова, масштаб, пропорції, композиційні осі.

Постановка проблеми. Розкриття особливостей архітектурно-просторової композиції замкового комплексу в с. Підгірці.

Мета статті. Метою статті є підкреслення змістовного послідовного процесу творення існуючого сьогодні замкового комплексу, що формувався протягом XVII–XIX століть із збереженою множиною цінних архітектурних та мистецьких об'єктів.

Основна частина. Архітектор Андреа дель-Аква та військовий інженер Гійом Левассер де Боплан створили замковий комплекс на території поселення Підгірці на замовлення Коронного гетьмана Станіслава Конєцпольського побудувати на теренах мальовничого ландшафту гір Вороняки відпочинкової “по трудах военных” [1] резиденції на зразок кращих європейських вілл